

מאור אהרן פרשת חוקת

י"ט ב'.

זאת חקת התורה אשר צוה ה'

לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על. פרש"י וז"ל ויקחו אליך לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר עכ"ל, אולי היה קשה לרש"י דהוה לכתוב ויקחו אליכם ל' רבים שהרי הדיבור נאמר למשה ואהרן כדכתיב (מקרא א') וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, ומדכתיב ויקחו אליך ל' יחיד ש"מ דר"ל דלעולם היא כו', ועוד יתכן דהוה קשה לרש"י למה לי כלל תיבת "אליך" דלכתוב קרא ויקחו פרה וגו', אע"כ דר"ל דלעולם היא כו', ועיין שפ"ח.

י"ט ג'.

ונתתם אתה אל אלעזר הכהן

והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו. פרש"י להלן (מקרא כ"ב) וז"ל ומ"א העתקתי מיסודו של ר' משה הדרשן וזהו ויקחו אליך משלהם כשם שהם פרקו נזמי הזהב בעגל משלהם כך יביאו זו לכפרה משלהם, פרה אדומה כו' כך תבא פרה ותכפר על סניגור עכ"ל, והיינו דפרה אדומה בא לכפר על העגל (והכי כתבו התוס' מו"ק כ"ח א' ד"ה מה פרה יעו"ש) ולא נעשה ע"י אהרן משום דאין קטיגור נעשה סניגור, ויל"ה דהא כתיב (שמיני ט' ב') ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני ה' ופרש"י וז"ל קח לך עגל להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה (ת"כ), והא דאין קטיגור נעשה סניגור היינו דוקא בעבודת פנים) עכ"ל, וי"ל דמה שפרה אדומה באה לכפר על העגל ה"ז כפרה לכל ישראל, ומה דכתיב בפ' שמיני קח לך עגל כו' ה"ז כפרה לאהרן עצמו בלבד, ואף שאהרן בכלל כל ישראל וא"כ כבר נכלל בכפרה של פרה אדומה מ"מ היה צריך לכפרה מיוחדת משום שהעגל נעשה על ידו, ועוד י"ל דהנה פרש"י (כי תשא ל"ב ל"ד) ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון העגל עכ"ל, ולפי"ז י"ל דפרה אדומה כפר קצת והעגל בן בקר כפר עוד קצת ולעולם (לכאורה) עד ביאת גוא"צ בב"א אין לו כפרה שלימה, ולכן היה צריך גם לפרה אדומה וגם לעגל בן בקר.

י"ט ד'.

ולקח אלעזר הכהן מדמה

באצבעו והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים. ולהלן (מקרא ה') כתיב ושרף את הפרה לעיניו את ערה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרף, והנה אמר' (גיטין ס' א') דאמר רבי לוי שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן כו' ופרשת פרה אדומה, ופרש"י וז"ל ופרשת פרשה אדומה לפי שביום המחרת נשרפה הפרה להיות נטהרין לפסחיהן וקודם

לכן לא יכלו לעשותה דבעינן והזה אל נכח פני אהל מועד והכי אמרינן במסכת מגילה ירושלמי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה עכ"ל (ועיין רש"י מגילה כ"ט א' ד"ה ברביעית), ונמצא מבואר דהא דכתיב הכא ולקח וגו' והזה אל נכח פני אהל מועד וגו' ושרף את הפרה וגו' כל זה היה בב' ניסן, ויש לדעת אם גם מה דכתיב לעיל (מקרא ג') ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו, אם כל זה גם היה בב' בניסן, ואם נימא דזה כבר עשו בא' ניסן, א"כ ה"ז לינה, ועיין רמב"ם פ"ד מפרה אדומה ה"ג ונו"כ (על בס' המפתח) אם שייך לינה בפרה אדומה יעו"ש, וצ"ב.

י"ט ז'.

וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו

במים ואחר יבוא אל המחנה וטמא הכהן עד הערב. פרש"י וז"ל אל המחנה למחנה שכינה שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצורע עכ"ל, יל"ה שהרי דין המצורע הוא שהוא משולח חוץ לג' מחנות וכדפרש"י לעיל נשא ה' ב', וא"כ איך כתב רש"י הכא שמשולח רק חוץ לשתי מחנות, כדמשמע ל' רש"י שאין טמא כו' אלא כו', וי"ל דכונת רש"י דהמצורע עכ"פ ודאי משולח חוץ לב' מחנות, מה שהטמא דהכא לא משולח חוץ לב' מחנות, אבל ודאי שדין המצורע הוא שמשולח חוץ לג' מחנות, ויש לדחות, כיון דבזב הדין שמשולח רק חוץ לב' מחנות ולא ג' מחנות, ולהת' שכתבנו היה צריך להיות שאף זב יהיה משולח חוץ לג' מחנות כיון שרש"י כתב גם זב ולא רק מצורע, והרי האמת שדינו שמשולח רק חוץ לב' מחנות, וצ"ל דכונת רש"י הכי, אל המחנה למחנה שכינה, שאין טמא משולח חוץ לב' מחנות פי' יותר ממחנה אחת והיינו מחנה שכינה, אלא זב כו' פי' שהם משולחים יותר ממחנה אחד, או ב' או ג' כל אחד כפי דינו.

כ' א'.

ויבאו בני ישראל כל העדה

מדבר צין בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם. קצת יל"ה הטעם למה נפטרה מרים שם ולא נכנסה לא"י, דהרי היא לא היתה מאלו שחטאו בדור המדבר שנגזרה עליהם הגזירה למות במדבר בלי להכנס לא"י, וגם מהנשארים (אלו שהיו פחות מבן כ') היתה גדולה בדרגתה כי היתה נביאה משא"כ שאר הדור, וגם לא חטאה במי מריבה שהרי היה זה אחר פטירתה, וא"כ למה לא נכנסה לא"י, ואת"ל דהגיע זמנה להפטר מעוה"ז צריך להבין דהא משמע שאם לא חטאו דור המדבר ונגזרה עליהם

הגזרה למות במדבר בלי להכנס לא"י היו נכנסים כולם לא"י והיתכן דדוקא מרים הנביאה תפטר, וצ"ב.

כתב באוה"ח הק' וז"ל ויבאו בני וגו' צריך לדעת למה הוצרך לומר כל העדה ולא הספיק במאמר בני ישראל שמן הסתם הם כל העדה, אכן לפי מה שקדם לנו מדבריהם כי כשישראל הם במדרגת ישרים וצדיקים נקראים בני ישראל וכשאננם בגדר הנאות נקראים עם כאומרו עד אנה ינאצוני העם הזה והרבה כיוצא בזה והרבה פעמים יקראם הכתוב עם בני"י והגם שימצאו בהם הרבה אשר אינם ראויים לגדר זה ויכוין הכתוב אל הרוב הכשרים, וכאן הודיע הכתוב כי כל העדה ישנם בגדר זה שיקראו בני ישראל והוא מאמר ויבאו בני ישראל כל העדה פירוש כולן נקראים בשם ישראל בגדר ישרים וצדיקים, וזה מכוון לדברי רבותינו ז"ל (תנחומא חוקת י"ד) שאמרו וז"ל כל העדה עדה השלימה, והם ז"ל נראה שדרשו תיבת כל העדה עצמה שתגיד הקיום והשלימות ושבעים פנים לתורה, והכונה בהודעה זו היא לג' סיבות הא' לפי שהוא אומר בסמוך מעשה מי מריבה ואז"ל (דב"ר ב' ב') שנענש משה על ידם שאמר להם שמעו נא המורים לזה הקדים להודיע כי כל העדה היו צדיקים וזו היתה סיבה שנענש משה שקראם מורים, ב' להגדיל מעלת מרים ע"ה שגם שכל העדה היו צדיקים לא עמד זכותם להעמיד להם באר המים שהיה בזכות מרים, ג' ע"פ דבריהם ז"ל (ילקוט כאן) שאמרו שישראל לא הלכו לגמול חסד עם מרים וכשנקהלו על משה ועל אהרן חשב אהרן שבאו לגמול חסד עם מרים והם לא באו אלא לריב עמם כאמור בדבריהם ז"ל, ומעתה יש מקום לחשוד בישראל שלא היו אז באותו מצב כשרים וזה לך האות שלא גמלו חסד עם הנביאה לזה קדם והודיע כי כל העדה צדיקים אשר בשם ישראל יתכנו, וטעם שלא גמלו חסד אמר הכתוב בסמוך ותמת שם מרים ותקבר שם ואמרו בגמרא (מו"ק כ"ח א') וז"ל ותמת וגו' סמוך למיתה קבורה ע"כ ולטעם זה לא הרגישו לבא לגמול חסד ובמשך זמן מועט עד שידעו קפץ עליהם רוגזו של צמא והוא מה שאה"כ סמוך למאמר ותקבר שם ולא היה מים וגו' עכ"ל האוה"ח הק', והנה ע"פ דברי האוה"ח הק' בטעם ב' שכתב וז"ל להגדיל מעלת מרים ע"ה שהגם שכל העדה היו צדיקים לא עמד זכותם להעמיד להם באר המים שהיה בזכות מרים כו' עכ"ל יתכן לומר עוד דבכדי שיהיה זכותה דמרים צריך שיהיה הדור ראוי לכך אבל אותו הדור כבר לא היו ראויים ולא עמד להם זכותה דמרים, אבל דברינו אלו צ"ב דהיתכן דזכות מרים לא עמדה להם כי לא היו ראויים כבר להשתמש בזכותה ואילו זכות משה עמדה להם שהרי הבאר חזר בזכות משה כדאמרי' תענית ט' א' ומבואר דהיו רואים להשתמש

בזכותו דמשה, דכי משה זוטר ממרים והלא היה גדול אף מאהרן ומרים כנכתבאר סוף פ' בהעלותך, וי"ל דאדרבא כיון שלא היו ראויים אף לזכות מרים לכן הוצרכו זכות גדולה יותר כדי שיהיה להם הבאר והיינו זכותו דמשה.

ועיין מעין זה בזה"ק (חוקת קפ"ג ע"א) דאלעזר הכהן לא היה כאהרן הכהן אביו, שהרי העניי כבוד שהיו בזכות אהרן לא חזרו בזכות אלעזר אלא בזכות משה יעו"ש, ואף דאלעזר לא היה כאהרן מ"מ ודאי היה יותר משאר בני"י כולו וכמב' ברש"י (שמיני י' י"ט) שכתב גבי אלעזר וז"ל הרי כשרצה דבר לפני משה ולפני הנשיאים כו עכ"ל יעו"ש.

והנה מהלשון דכתב האוה"ח בטעם הראשון, אולי משמע דגם בשעת המי מריבה עצמה גם נקראו בני ישראל והיינו צדיקים לגמרי, ולכאורה יל"ה איך אפ"ל דכשהגיעו למדבר צין היו צדיקים לגמרי והרי מל' הכתוב דכתיב וירב העם וגו' לכאורה מבואר שלא היו צדיקים לגמרי חדא ממה שכתוב וירב ועוד ממה שכתוב העם ולא כתיב בני ישראל, ועוד יל"ה במקרא דידן גופא דבתחילה כתיב ויבאו "בני ישראל כל העדה" ואח"כ כתיב וישב "העם" בקדש וגו' ומבואר דאף קודם מי מריבה כבר קראום גם העם ולא רק בני ישראל, וק' קמא אולי י"ל דכוונתו האוה"ח כך, דבאמת כשבאו למדבר צין היו צדיקים לגמרי ולכן נקראו בני"י, ואף שחטאו במי מריבה והיינו שלא דברו בכבוד הראוי למשה ואהרן כמבואר במקראות (ולא חטאו במה שביקשו מים) מ"מ לא היה צריך לקרותם "המורים", כיון שלא היה בהם שום חטא מלבד זה, ודוחק. וק' בתרא י"ל דגם משום זה יתכן דכתב האוה"ח (להלן סוף הדיבור) דוישב היינו שהתעכבו בקדש, והיינו דמה דכתיב וישב "העם" בקדש, דבמשך אותו הזמן שנתעכבו במדבר צין ירדו מדרגת בני"י לדרגת העם משום חטא מי מריבה.

ומש"כ בטעם הג', לכאורה צ"ב דהא לגמול דארז"ל מסתברא דהיינו לקבורה, ולפי"ז משמע שעדין לא ישבו שבעה משה ואהרן, ומאידך א"י בילקוט והיו משה ואהרן יושבים ומתאבלים על מרים כו' (הובא בטעמא דקרא למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א יעו"ש דברים נפלאים ומה דכ' שהיו אבלים ולא אוננים), מיהו אין זו קושיא כי הם ב' מאמרי חז"ל בילקוט בד"ה קח את המטה יעו"ש, ועוד י"ל דלגמול חסד עם המת אי"ז רק ענין הקבורה אלא גם ענין ניהום אבלים שיש בזה טובה גם לנשמה וכמבואר בשו"ע יו"ד הל' אבילות סי' שע"ו ס"ג יעו"ש.

כ' ד'. ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו. יש לדקדק דלכאורה היה צ"ל אל המדבר הזה למות כאן או למות

פה, ומהו למות שם. (ועיין עוד דהעמק דבר להנצי"ב).

י"ה למה הקדימו עצמם לבהמתם כדכתיב אנחנו ובעירנו, והא אמר' (ברכות מ' א') דאר"י א"ר אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת, ואולי יש לחלק בין אכילה לשתיה דנימא דדוקא באכילה צריך להקדים את בהמתו אבל בשתיה לא, וכן מצינו בפ' חיי שרה (פכ"ד) שרבקה השקתה קודם את אליעזר ואח"כ את הגמלים כדכתיב שם (שם י"ט) ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב וגו', מיהו כ"ז נחא לגירסא דא' בברכות, אבל להא דגרסי' (גיטין ס"ב א') אסור לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו עדיין קשה שהרי אף שתיה טעימה היא.

וכן קשיא בהא דכתיב להלן (מקרא ח') והשקית את העדה ואת בעירם. ולהלן (מקרא י"א) דכתיב ותשת עדה ובעירם, דשם חזינן דבאמת קודם הם שתו ואח"כ בעירם.

עוד י"ה למה הקדימו עצמם לבהמתם, והא ארז"ל (סוטה י"ב א') צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, והיו צ"ל בעירנו ואנחנו, והכא צדיקים היו כמבואר ממה דפרש"י לעיל מקרא א' ד"ה כל ולהלן מקרא כ"ב יעו"ש. (ועיין להלן מטות ל"ב ט"ז רש"י ד"ה נבנה ועמש"כ בזה שם).

כ' י"ב. ויאמר ה' אל משה ואל אהרן **יען לא האמנתם בי להקדשני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם.** פרש"י וז"ל להקדשני שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום ק"ו אנו עכ"ל, אפשר דהוה ק' דכי ע"י הכאה אי"ז קידוש ה' שהרי גם ע"י הכאה אי"ז דרך טבעית שיצאו מים רק דרך ניסית (כמו שכבר היה אחר שיצאו ממצרים כדכתיב פ' בשלח י"ז ו' והכית בצור וגו'), וע"ז פרש"י שהיו אומרים מה סלע כו', אבל עתה אין יכולים לעשות כזה ק"ו והיינו מה סלע שאינו מדבר כו' מקיים דבורו של מקום ע"י הכאה ק"ו אנו שע"י הכאה צריכים לקיים דבורו של מקום, והרי זה אינו, כיון דלא רק ע"י הכאה צריך לקיים אלא אף ע"י דיבור צריך לקיים, וזהו הטענה יען לא האמנתם בי להקדשני, וק"ל.

כ' י"ד. וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אהרן ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו. כתיב להלן (מקרא ט"ז)

ונצעק אל ה' וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים וגו' ופרש"י וז"ל וישלח מלאך זה משה מכאן שהנביאים קרוים מלאכים כו' עכ"ל, ובאבן עזרא (שם) כתב וז"ל וישלח מלאך כמשמעו וכה"א ומלאך פניו הושיעם ורבים פירשוהו ע"י משה כי מצאו ויאמר חגי מלאך ה' ואין זאת דעתי עכ"ל, וכן הוא בתרגום יונתן ב"ע (שם) ושדר חד ממלאכי שירותא (ובפי' יונתן פירש שם דמלאכים היינו מלאכים ממש), והנה בר"פ בשלח לא פרש"י דמלאכים היינו שלוחים רק פירש דמלאכים היינו מלאכים ממש, ובכלי יקר (ר"פ וישלח) כתב דהכא אין הכונה למלאכים ממש יעו"ש, ולדברי רש"י יתכן לומר דהא דכתיב הכא וישלח משה מלאכים היינו נביאים, וכן הא דכתיב להלן (כ"א כ"א) וישלח ישראל מלאכים היינו נביאים.

ולדברי האב"ע לכאורה צ"ל דהכא הכונה ששלח מלאכים ממש וכמו יעקב אבינו (ר"פ וישלח) ששלח מלאכים ממש, מיהו התם רש"י פירש דהיינו מלאכים ממש ובאב"ע שם פירש דהם מעבדיו של יעקב אבינו, ועוד לכאורה אין ראיה מהאב"ע מקרא ט"ז דאף הכא מקרא י"ד היינו מלאכים ממש, שהרי בתרגום יונתן ב"ע מקרא ט"ז כתב דהיינו מלאך ממש ואעפ"כ במקרא י"ד ולהלן כ"א כ"א כתב דהיינו סתם שליחים, והטעם דבאמת שינה מפני דגבי הקב"ה קשה לומר ש"השליח" הוא אדם, כי שליח צריך להתייחס למשלח וגבי הקב"ה מלאך שייך יותר מאדם בענין זה. עוד אפשר דמלאכים היינו כהנים והוא להא דארז"ל (תנחומא שלח י') דכהנים גם נקראו מלאכים יעו"ש, ועיין יהושע ו' כ"ג ברש"י שם, ובמדב"ר חוקת פכ"ה, והנה אע"ג דמשה אמר שיאמרו כן דכתיב וישלח משה מלאכים אפ"ה אמר וישלח מלאך והיינו משה עצמו, והתורה כבר העידה (לעיל בהעלותך י"ב ג') והאיש משה עניו מאד וגו'.

כתב באוה"ח הק' (כי תצא כ"ה י"ח) וז"ל אשר קרך יתבאר ע"פ דבריהם ז"ל (ר"ה ג' א') שאמרו שהענן היה מכסה על ישראל ולא היה מקומם ידוע לעולם אלא כשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובא הכנעני וילחם עם ישראל וא"כ תקשה מנין ידע עמלק מקום חניית ישראל לבא אצלם להלחם עמם לזה אמר אשר קרך פירשו יקר מקרהו וידע מחניהם בדרך, ואומרו ויזנב בך וגו' פירוש לא שהענן הניחו ליכנס לפנים מחנה ישראל אלא באותן שהיה הענן פולטו והוא אומרו ויזנב בך אותם הנחשלים אחריו עכ"ל, ויל"ה א"כ מה הוצרכו ליטול רשות כדי להלך אצל אדום והרי כיון שאהרן עדיין היה חי אז כמבואר במקראות בפ' דידן א"כ הענן כסה אותם ולא ידעו מקומם וגם אם היו יודעים מקומם ע"י מי שהענן פלטו אם היה מי שנפלט שהרי עתה כולם צדיקים היו כמב' ברש"י

ובאזה"ח לעיל מקרא א' ולהלן מקרא כ"ב מ"מ ליכנס
תוך הענן ודאי לא היו לא היו יכולים אדם ליכנס,
וכיון שהיו אז כולם צדיקים וממילא הענן לא פלט אז
אפילו אחד מבנ"י, א"כ מה פחדו מאדם שהרי ודאי
לא היה רואה אותם עוברים וכו"ל, וצ"ב.

**כ' ט"ו. וירדו אבותינו מצרימה ונשב
במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבותינו.**
פרש"י וז"ל ולאבותינו מכאן שהאבות מצטערים בקבר
כשפורענות באה על ישראל עכ"ל, הנה מבואר דרש"י
פירש דקאי על האבות הק' ולא על הדור שנשתעבדו
במצרים, ויל"ה באמת למה לא פרש"י דלאבותינו קאי
על הדור שנתעבד במצרים שהרי אותו הדור כבר
נפטר במדבר (כדלעיל מקרא א' ברש"י) וכבר אינם
עתה עם משה ושייך שפיר לומר עליהם ולאבותינו,
ואין לומר דלא שייך לומר דקאי על הדור שנשתעבדו
במצרים כי אינם אבותיו של משה רק היו עמו באותו
הדור, (עכ"פ חלק מהם), והיינו משום דהמלאכים
ששלח משה אמרו כן בשם ישראל וישראל ודאי בנים
של הדור שנשתעבדו במצרים ושפיר שייך לומר
עליהם ולאבותינו, ואמאי לא פרש"י הכי, ועיין שפ"ח
אות ט'.

**כ' ט"ז. ונצחק אל'ה' וישמע קלנו
וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש
עיר קצה גבולך.** פרש"י וז"ל וישלח מלאך זה משה
מכאן שהנביאים קרויים מלאכים כו' עכ"ל, וכ"ה
בתנחומא שלח א' שכך הוא אומר במשה וישלח מלאך
ויוציאנו וכי מלאך היה והלא משה היה אלא מכאן
שהנביאים נקראו מלאכים כו' יעו"ש, ובאב"ע פירש
דאין הכונה למשה אלא הכונה למלאך ממש יעו"ש
(הובא לעיל מקרא י"ד), ויל"ה שהרי הקב"ה בכבודו
ובעצמו הוציא את בנ"י מא"מ כדאמרין בהגדה ש"פ
ויצאנו ה' ממצרים לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח אלא
הקב"ה בכבודו ובעצמו שנאמר כו' ע"כ וא"כ איך
כתיב וישלח מלאך ויציאנו ממצרים, ושמא י"ל
דוישלח מלאך זהו דבר אחד וכן ויציאנו ממצרים זהו
דבר אחד וה"פ וישלח מלאך פי' משה (או מלאך
לאב"ע) והיינו השליחות הנצרכת לשם, ויציאנו
ממצרים פי' הקב"ה.

**כ' י"ח. ויאמר אליו אדם לא תעבר בי
פן בחרב אצא לקראתך.** יל"ה אמאי לא כתיב ויאמר
"אליהם" מלך אדם שהרי בתחלה (מקרא י"ד) כתיב
וישלח משה "מלאכים" וגו', ויל"ה דה"פ ויאמר אליו
אדם והיינו למשה דרך אותם מלאכים ששלח משה,
ועוד י"ל דקאי על מה שאמרו לו כה אמר אחיך ישראל

ל' יחיד וע"ז אמר ויאמר אליו וגו' והיינו לאותו אחיך
ישראל. ועיין במדב"ר חוקת פכ"ח.
**והא' דכתיב להלן (מקרא י"ט) "ויאמרו" אליו בני
ישראל וגו' אולי הם אותם המלאכים ששלח משה
ואמרו אליו בשליחות משה, וזהו נמי הא דכתיב להלן
(מקרא כ') ויאמר לא "תעבור" וגו' ויצא "לקראתו"
וגו' ל' יחיד והיינו דאמרו למשה שהלכו עמו כל
ישראל, וק"ל.**

**כ' י"ט. ויאמרו אליו בני ישראל במסלה
נעלה ואם מימך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם רק
אין דבר ברגלי אעברה.** יל"ה מהו ויאמרו אליו "בני
ישראל" והרי לעיל (מקרא י"ד) כתיב וישלח משה
מלאכים וגו' וא"כ היה צריך הכתוב לומר ויאמרו אליו
"המלאכים" במסלה נעלה וגו', ושמא י"ל דהנה להלן
(מקרא כ"ג) כתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר
ההר על גבול ארץ אדום לאמר ופרש"י וז"ל על גבול
ארץ אדום מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו
הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה כו' עכ"ל,
והיינו דכששלחם משה עדיין לא נפרצו מעשיהם
ונקראו מלאכים, שזהו ל' חשיבות, ואח"כ שנפרצו
מעשיהם לא כתיב שוב מלאכים ולכן כתיב סתם בני
ישראל, וכדפרש"י יסוד זה ביהושע ו' כ"ג יעו"ש.
מיהו לדברי האוה"ח לעיל מקרא א' לא היה צריך
לומר אף בני ישראל, ועדיין צ"ב (ואולי י"ל דכלפי
משה הרי הם מלאכים והיינו שלוחים וכלפי אדם
אינם אלא בנ"י דמסתמא לא עניין את אדם אם נשלחו
ע"י משה רבינו או לא).

**הנה פירש הרשב"ם לעיל (מקרא י"ז) לא נשתה אני
באר שלכם כו' עכ"ל (ואי"ז כפרש"י דפי' הכונה למי
באר שלנו יעו"ש), ולפי' הרשב"ם יל"ה למה הוצרכו
לומר ואם מימך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם, והרי
הבאר היה עמם מתחלת מ' שנה שהיו במדבר עד סוף
המ' שנה כדפרש"י בתענית ט' א' ד"ה בארה יעו"ש,
ואולי לא סמכו על הנס וחששו שמא יפסק להם הבאר
קודם שיעברו באדום ולכן אמרו ואם מימך נשתה
וגו', ואולי זה הכונה "ואם" מימך נשתה והיינו אם
נצטרך לזה כי בפשוטו לא היו צריכים לזה משום
הבאר שהיה עמם. ועיין מש"כ להלן (כ"א ה') דכל
השנים שהיה הבאר לא ידעו בנ"י שהבאר בזכות
מרים (וכן כשנפטרה לא ידעו שהיה בזכות משה
ואהרן) וא"כ ודאי דשייך לומר דחששו פן יפסק להם
הבאר.**

**ומש"כ שחששו פן יפסק להם הבאר מטעם שלא ידעו
שהבאר בזכות מרים, כל זה החשש היה דוקא לבני
ישראל, אבל משה רבינו לא חשש כי הוא ודאי ידע זה
הדבר שהבאר בזכות מרים, ולכן בתחילה כתיב (לעיל**

מקרא י"ט) וישלח משה מלאכים וגו' ולהלן מיניה (מקרא י"ז) כתיב ולא נשתה מי באר וגו', והיינו כי משה רבינו ידע שהבאר לא יפסק, אבל אח"כ כתיב במקרא דידן ויאמרו אליו בני ישראל וגו' ואם מימך נשתה וגו' כי לא ידעו אם הבאר ימשיך או לא, ודוק.

כ' כ"ב. ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל

כל העדה הר ההר. פרש"י וז"ל כל העדה כולם שלמים ועומדים ליכנס לארץ שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזרה עליהם שכבר כלו מתי מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן חיים כולכם העם עכ"ל, יל"ה מה הוצרכו לחזור ע"ז דהא כבר כתיב לעיל (מקרא א') ויבאו בני ישראל כל העדה וגו' ופרש"י וז"ל כל העדה עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים עכ"ל, וי"ל דאתא למימר דנשאר עדיין בדרגתם זו השלמה גם עתה כשנסעו, אך זה צ"ב ממה דפרש"י להלן מקרא כ"ג, וצ"ב.

כ' כ"ג. ויאמר ה' אל משה ואל אהרן

בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמר. פרש"י וז"ל על גבול ארץ אדום מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה וכן הנביא אמר ליהושפט בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך עכ"ל, והיינו דהוה קשיא לרש"י למה רק הכא כתיב על גבול ארץ אדום, דלכאורה היה צ"ל כן כבר לעיל מקרא כ"ב ויבאו בני"ל כל העדה הר ההר וכאן היה צ"ל על גבול ארץ אדום, ולכן פרש"י מגיד כו' והינו דלהכי אמרו הכתוב כאן על גבול ארץ אדום ללמדנו זאת.

והנה יל"ה היכן נתחברו כאן לאדום והרי הלכו בשליחות משה כדלעיל מקרא י"ד, ועוד שהרי אדום התנגד להם ואף הוזהרים שיצא למלחמה כנגדם כדלעיל מקרא י"ח, ואולי הכונה הכא כענין אוי לרשע ואוי לשכנו, וצ"ב.

עוד יל"ה בהא דכתיב לעיל מקרא י"ד וישלח משה מלאכים וגו', שהרי מלאכים מורה על שנשתמרו מעבירה כדפרש"י יהושע ו' כ"ג, והכא הרי לא נשתמרו שהרי נתחברו להתקרב לעשו הרשע ונפרצו מעשיהם כדפרש"י הכא, ואיך כתיב מלאכים, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה במכתב בזה"ל דסמכו לעשו וזה הזיק עכ"ל ולכאורה כונת התשו' דבאמת לא נתחברו ממש ונשתמרו מעבירה אלא דעצם זה שסמכו להם זה לבד כבר היה בזה כח להזיק לישראל, ואי תקשי מה היה להם לעשות והרי היו בדרך לא"י יל"ה דאי לא שחטאו היו נכנסים מיד לא"י ולא היו צריכים כלל ללכת דרך אדום, אבל יש לדחות הבנתינו בכונת התשו' משום שהרי רש"י פירש בהדיא "נפרצו מעשיהם", ואולי מש"כ רש"י נפרצו מעשיהם ה"ז שם

מושאל למה שכתוב פרץ ה' את מעשיך, ושם כונת הכתוב ששבר הקב"ה את האניות שעשה, מיהו עדיין צ"ב דא"כ הו"ל לרש"י לומר נענשו וחסרו הצדיק הזה, כי מה שייך הכא נפרצו מעשיהם והרי לא מוזכר שעשו איזה אניות או כיו"ב, ובאמת בתנחומא חוקת י"ד (שלכאורה זהו מקורו דרש"י) לא קאמר שם נפרצו מעשיהם יעו"ש.

ועוד יל"ה שהרי אהרן נפטר משום מי מריבה כלדהלן מקרא כ"ד ולא נתבאר במקרא דזהו משום שנפרצו מעשיהם, ושמא י"ל דנהי נמי דנפטר משום מי מריבה מ"מ אם לא שישראל היו חייבים עתה עונש לא היה נפטר אהרן עתה ודוקא משום שנחייבו עתה נפטר דוקא עתה ולא מאוחר יותר, אמנם מלישנא דקרא (להלן מקרא כ"ד) דכתיב כי לא יבא וגו' משמע שנפטר עתה משום שכבר היו צריכים ליכנס לא"י והרי לא נכנס משום מי מריבה ולהכי נפטר עתה ולא משום שבנ"י חטאו, וי"ל לפי מה דא"י בס' חפץ חיים עה"ת עה"פ הצור תמים פעלו וגו' בשם הגה"צ ר"י סלנטר זצ"ל זי"ע, דאצל הקב"ה אי"ז כאצל ב"ו, דאילו אצל ב"ו אם נתחייב מיתה לא מתחשבים במשפחתו והסובבים אותו אבל אצל הקב"ה אע"פ שנתחייב מ"מ כיון שזה יתכן להיות צער ויסורים לסובבים אותו ובני משפחתו הקב"ה מרחם ולא עושה הדין יעו"ש, ולפי"ז י"ל דאם לא שבנ"י חטאו לא היה נפטר אהרן רק משום מי מריבה כי מה צריכים לסבול ולהפסיד משום החטא של מי מריבה ואלא על כרחך שחטאו ג"כ. ועיין אוה"ח הק'.

כ' כ"ה. קח את אהרן ואת אלעזר בנו

והעל אותם הר ההר. פרש"י וז"ל קח את אהרן בדברי ניהומים אמור לו אשריך שתראה כדרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך עכ"ל, הנה אף שעד עתה ג"כ שמשו בני אהרן בכהונה, מ"מ דלמא כל זה הוא רק בחיי אביהם ולא יותר, ועל כן כשמשו הלביש את אלעזר בבגדי כה"ג ראה בזה אהרן שהכהונה ניתנה לבנו ולזרעו עד עולם ודוחק. ועוד יל"ה דראה אהרן בחייו שהכהונה "גדולה" עבר לבנו, ועיין תשובות הגר"ח"ק בסוף הספר. (יודפס אי"ה כשיודפסו כל הקונטרסי' לספר).

כ' כ"ו. והפשט את אהרן את בגדיו

והלבישתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם. פרש"י וז"ל את בגדיו את בגדי כהונה גדולה הלבשהו והפשיטם מעליו לתתו על בנו בפניו אמר לו הכנס למערה ונכנס ראה מטה מוצעת ונר דלוק א"ל עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט קמוץ פיך וקמץ עצום עיניך ועצם מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנאמר לו כאשר מת אהרן אחיך מיתה שנתאוות לה עכ"ל,

הנה בגדי כהונה גדולה אסור לכהן הדיוט ללבושם שלא בשעת עבודה משום מעילה שנהנה בבגדי כה"ג (עין בזה רמב"ם פ"ח מכלי המקדש ה"א ומהר"י קורקוס שם), אלא לכה"ג בלבד מותר, וא"כ כשאלעזר הכהן הלבישם ע"כ שכבר היה כה"ג אע"פ שאהרן אביו עדיין היה חי, וזהו מה דפרש"י לעיל (מקרא כ"ה) אשריך שתראה כדרך נתון לבנך כו' והיינו שיראה את בנו כשהוא כבר כהן גדול, וכמש"כ שם בתי' בתרא.

הנה מלשון רש"י דכתב את בגדיו את בגדי כה"ג הלבישו והפשיטם מעליו כו' הכנס למערה ונכנס כו', לכאורה מבואר דהפשט בגדי כה"ג מאהרן והלבשתם לאלעזר היה חוץ למערה ורק אח"כ נכנס אהרן למערה, ועוד מבואר מזה דמשה ואלעזר נשאו חוץ למערה ורק אהרן נכנס לבדו למערה.

ולכאורה זה מוכרח כן, דהא אלעזר בעת שהולבש בבגדי כה"ג כבר נעשה לכה"ג ממש וכדפרש"י לעיל (מקרא כ"ה) אשריך שתראה כדרך נתון לבנך כו' והיינו הכהונה גדולה (כמש"כ שם), והרי לכה"ג אסור ליטמאות למתים ואפילו לקרובים וכדתנן (יומא ע"ג א', נזיר מ"ז א', הוריות י"ב ב') יעו"ש, וכ"כ הרמב"ם (פ"ג מאבל ה"ו) כה"ג אינו מיטמא לקרובים שנאמר לאביו ולאמו לא יטמא וכן אינו נכנס עם המת באהל אפילו קרוביו שנאמר וע"כ נפשות מת לא יבא כו' נכנס לאהל וישב שם עד שמת עליו המת כו' ה"ז לוקה כו' עכ"ל, והרי פטירת אהרן היה במערה והויא טומאת אהל (ועיין עוד הכרח להלן פיסקא ובעצם), וכן מוכרח גבי משה למ"ד בזבחים שהיה כה"ג.

מיהו מאידך מבואר דמשה ואלעזר היו תוך המערה בעת הפשט אהרן ולבישת אלעזר ועת פטירת אהרן, דאל"כ היתכן הפשט הבגדים מאהרן (ומאלעזר) תחת כיפת השמים (אע"פ שודאי לא נתגלה גופו כדאי' או"ח ריש סי' ב') וע"כ שהיו משה ואלעזר תוך המערה.

ועוד יש להוכיח גבי משה דנכנס עם אהרן למערה דאל"כ מנין ידע משה שאהרן כבר עלה למטה ושכבר פשט ידיו וכו' אלא ע"כ דמשה היה תוך המערה ועל ידי כך ידע, וכן מבואר דהיה משה במערה מזה שחמד משה לאותה מיתה, דאי לא היה עם אהרן במערה מנין למשה כל סדר פטירת אהרן ואולי אחר שעצם עיניו עדיין לא נפטר, וע"כ מבואר שהיה במערה ועי"כ ראה סדר הפטירה ונתאוה ג"כ לאותה מיתה.

אלא דא"כ הדרא קושיא לדוכתא גבי אלעזר וגבי משה למ"ד שהיה כה"ג ולכה"ג אסור לטמאות למתים ואף לקרובים וכיון שהיה הפטירה באהל היה טומאת האהל.

ובעצם הדבר יל"ה החילוק דאילו גבי אלעזר לא מצינו שנתאוה לאותה מיתה, ואין מסתבר לומר דגם נתאוה רק לא הוזכר, חדא אמאי לא הוזכר דבסוף יהושע בפטירת אלעזר לא הוזכר שנפטר כך כמו שהוזכר אצל משה שנפטר כך, ואולי מזה ג"כ מוכח דאלעזר לא היה במערה ורק משה היה שם, ובפשוטו י"ל דבאמת נתאוה אך כיון דרק ששה זכו למיתת נשיקה כדאי' (ב"ב י"ז א') לכן לא כתיב שנתאוה, כי אין ראוי לכתוב בהדיא שנתאוה ולא זכה, ויל"ע. ועיין להלן פיסקא ודאקשינן.

ודוחק ליישב דהפשט בגדי כה"ג והלבשתם היה במערה ואח"כ יצאו כולם והיינו משה ואהרן ואלעזר ואח"כ א"ל משה לאהרן הכנס כו'.

ושוב נמצא דכתב הרמב"ן וז"ל ומדרש רבותינו שנעשו בהם נסים אמרו היאך משה יכול להפשיט את אהרן כסדרן והלא העליונים הם העליונים לעולם והתחתונים הם התחתונים לעולם אלא מעשה נסים עשה לו המקום במיתתו יותר מבחיו העמידו משה אל הסלע והפשיטו בגדי כהונה ובגדי שכינה נלבשים תחתיהם וילבש אותם את אלעזר בנו (מקרא כ"ה) וכי היאך יכול להלביש את הבגדים כסדרן אבל כבוד גדול חלק לו המקום לאהרן במיתתו יותר מבחיו שנלבשו בגדי שכינה תחלה למטה וחזר משה והפשיט את אהרן הבגדים כסדרן והלביש אלעזר כסדרן כך שנוי בת"כ עכ"ל.

ונמצא דבאמת הפשט הבגדי כה"ג והלבשתם היה חוץ למערה, ודאקשינן היתכן שנעשה כן תחת כיפת השמים ל"ק משום דמיד או קודם הלבישו השי"ת לאהרן בבגדי שכינה. (ויל"ע איך אהרן הכהן יקום בתחיית המתים שהרי איכא מחלוקת (על תוס' כתובות קי"א ב' ד"ה בלבושיהן ועיין מש"כ בזה בקו' אבני אהרן (שבסוף ס' אבני אהרן עמ"ס אבות) סימן ה'), אם המתים יקומו בבגדים שלהם או בתריכין, והרי אצל אהרן אין לא זה ולא זה).

ודאקשינן היאך נטמאו טומאת האהל, צ"ל דבאמת רק אהרן נכנס למערה ומשה ואלעזר לא נכנסו ודאקשינן איך ראה משה לתוך המערה צ"ל דעמד בפתח המערה, וצ"ל נמי דרק משה היה לו מקום לעמוד פתח המערה שהיה זה פתח קטן, וזה יישב עוד היתכן דרק משה נתאוה לאותה מיתה ואילו גבי אלעזר לא מצינו כן.

והעירוי ליישב אהא דאקשינן איך אלעזר נטמא בטומאת אהל עיין לעיל, דהנה אי' בשו"ע (יו"ד סי' שע"ד ס"א) מצוה להטמאות למת מצוה אפילו הוא כה"ג כו', ולהלן מיניה (סי"א) נשיא אע"פ שהכל מיטמאין לו כו', וכתב בביאור הגר"א סקי"ד עי' ב"י (דלענין טומאה עשו אותו כמת מצוה כו'), ובבית הלל (סעיף י') הביא הב"י שכתב דכתבו התוס' ס"פ הנושא

שר' חיים כהן היה אומר אילו הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מיטמא לו וכו' ויש לתמוה על ר' חיים כהן שהרי ר"ת לא היה נשיא ואם התירו להטמאות לרבי שהיה נשיא למה התירו להטמאות לר"ת שהיה נשיא ושנא היה סובר ה"ר חיים כהן שבגדול הדור דינו כנשיא ואע"פ שהגהות מיימון מספקא להו הר"ר חיים כהן פשיט ליה עכ"ל, ולפי"ז לא קשיא איך אלעזר נטמא לאהרן בטומאת אהל משום דאהרן היה נשיא דשבט לוי כמש"כ הרמב"ן (או דנימא דאהרן בדורו היה כרבי בדורו) וכן גדול הדור היה, וא"כ שפיר היה מותר לאלעזר להטמאות לו.

ובענין אם צדיקים מטמאין במת ע"י שד"ח ח"ט מערכת ראש השנה.

הטעם שחמד משה לאותה מיתה, י"ל דהנה ארז"ל (ע"ז כ' ב') אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים בשעת פטירתו של חולה (פטירת האדם. ר"ח) עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות ע"כ, והנה גבי אהרן א"ל משה קמוץ פך וקמץ ומבואר שלא נפטר ע"י מלאך המות, ולכן אף משה חמד לאותה מיתה.

(וידוע) על צדיקים זי"ע שגופם נשאר שלם כמו הגר"א ובעל הנועם אלימלך ובעל אהבת ישראל מויזניץ והרה"ק ר' יוחנן מקרלין זי"ע שפתחו קבריהם, מהם כדי להעבירם לקבורת א"י כמו האהבת ישראל ורבי יוחנן מקרלין (ע"פ עדות ראייה של זקני הגה"צ ר' אריה שכטר שליט"א) וראו גופם שלם, וצ"ל שלא נזרק לתוך פיהם הקדושים אותה טיפה שממנה כו', וע"כ צ"ל כן, דאל"כ איך נשארו כך שלימים ויל"ע).

כ' כ"ט. **ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל.** פרש"י וז"ל ויראו כל העדה וגו' כשראו משה ואלעזר יורדים אמרו היכן הוא אהרן אמרו להם מת אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה ראו והאמינו עכ"ל, מש"כ רש"י ראו והאמינו היינו ראו אותו במטה והאמינו למשה ואלעזר.

והנה אע"ג דפטירתו של משה היה כשל אהרן כדפרש"י לעיל (מקרא כ"ו) וז"ל את בגדיו כו' א"ל הכנס למערה ונכנס ראה מטה מוצעת ונר דלוק א"ל עלה למטה ועלה כו' מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנ' לו כאשר מת אהרן אחיך מיתה שנתאית לה עכ"ל, והא ארז"ל (ילקוט תנחומא) דנשמתו של משה

רבנו הקב"ה נטלו ולא מלאך המות, וא"כ איך הכא נתבאר דמלאך המות נטל נשמתו דאהרן, מ"מ צ"ל דכל מה שהושווה מיתתו דמשה לשל אהרן היה זה רק לענין שנפטרו במיתת נשיקה ולא לענין נטילת נשמה ובאמת גבי משה הקב"ה נטל נשמתו וגבי אהרן מה"מ נטל נשמתו ואי"ז סתירה לזה שנפטר מיתת נשיקה ועמש"כ לעיל (מקרא כ"ו פיסקא הטעם שחמד כו') דמבואר שאהרן לא נפטר ע"י מלאך המות, ולפי"ז צ"ל דבנ"י חשבו כן שנפטר ע"י מלה"מ אבל האמת שלא נפטר ע"י מלה"מ, וא"כ שוב לא קשיא כנ"ל.

כ"א ה'. **וידבר העם באלקים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל.** ארז"ל (תענית ט' א') באר בזכות מרים עמוד ענן בזכות אהרן מן בזכות משה מתה מרים נסתלק הבאר שנאמר ותמת שם מרים וכתוב בתריה ולא היה מים לעדה וחזרה בזכות שניהן מת אהרן נסתלקו ענני כבוד שנאמר כו' חזרו שניהם בזכות משה מת משה נסתלקו כולן כו' ע"כ, ויל"ה, א'. דכיון שהיה הזכות דמשה ואהרן שיחזור הבאר א"כ למה נעלם בפטירת מרים ואח"כ חזר וכי יתכן לומר שמשעה שמרים נפטרה עד שחזר הבאר לא היה אז הזכות דמשה ואהרן והא ודאי דזה אינו כן וא"כ למה לא המשיך הבאר להתקיים בלי שנעלם קודם, וביותר זה קשה דהא רק משום שזה נעלם באו ישראל בטענה ואילו היה ממשיך הבאר להתקיים בזכות משה ואהרן לא היה כל זה, ב'. מדאמרין מת אהרן נסתלקו ענני כבוד כו' "חזרו שניהם" בזכות משה א"כ מבואר דאף בעת פטירת אהרן נעלם הבאר לגמרי וכמו שהיה כשמרים נפטרה ולא מצינו שהתלוננו על ששוב נעלם מהם מים ואמאי, ג'. אמאי לא מצינו שהתלוננו על העדר ענני כבוד שהרי א"י (ע"י רש"י בהעלותך י' ל"ד) שהענני כבוד יישר להם ההרים והבקעות ומכלה נחשים ועקרבים שבמדבר ובעת שנסתלקו הענני כבוד מסתבר שראו שיש להם עתה לילך במדבר מלא הרים ובקעות נחשים ועקרבים ואיך לא מצינו שהתלוננו ע"ז.

וקושיא קמא י"ל דאי לא היה נעלם הבאר לא היו יודעים שהיה הבאר בזכות מרים, וכן מבואר בהא דכתיב (קהלת ז' א') טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו ופרש"י וז"ל ויום המות מיום הולדו נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא מתה נסתלקה הבאר וכן אהרן בעמוד ענן וכן משה במן עכ"ל והינו דאחר פטירתה ידעו הכל מה היא והיינו ע"י שנסתלקה הבאר בפטירתה, ומבואר דעד פטירתה לא ידעו שהבאר היה בזכותה ורק עתה שפסק הבאר בעת שנפטרה ידעו שהיה הבאר בזכותה, והשתא אם היה ממשיך הבאר להתקיים בלי שנעלם ואח"כ חזר בזכות משה ואהרן

לא היו יודעים שהבאר היה בזכות מרים, ושוב נמצא כן במהרש"א שם יעו"ש.

ועצם פרש"י קצת יל"ה דהא כשנפטר אהרן ונסתלקו גם המים מלבד הענני כבוד וחזרו שניהם בזכות משה, היאך היו יכולים להבין שעד עתה היו המים גם בזכות משה כדאמר' וחזרה בזכות שניהן, והרי מיד בפטירת אהרן שוב פסקו המים והיו יכולים להבין מזה בטעות שעד עתה היו המים רק בזכות אהרן, וי"ל דרש"י נטק רק מה שהיה בתחילה ולא מה שהיה אחר שנפטר וחזרו בזכות אחרים, והסלע הוא הבאר של מרים כדפרש"י תענית ט' א' ד"ה בארה ועמש"כ להלן מקרא ט"ז.

וק' בתרייתות י"ל, דמאחר שראו שחזר הבאר בפעם הראשונה שנעלם שוב לא מיהרו להתלונן בעת שפסקו המים והענני כבוד בעת שנפטר אהרן כי הבינו שעד כאן היו המים והענני כבוד בזכות אהרן והיינו עי"ז שבפטירתו הם פסקו ושמו יחזור להם המים והענני כבוד בזכות משה וכמו שראו שהיה בענין המים שפסק כשנפטרה מרים וחזר בזכות משה ואהרן, ובאמת צדקו בזה כי המים והענני כבוד חזרו להם אח"כ בזכות משה.

והא דאמר' בתענית ענני כבוד ל' רבים, כי היו שבעה עננים כדפרש"י (בהעלותך י' ל"ד) וז"ל וענן ה' עליהם יומם שבעה עננים כתובים במסעיהם ארבעה מארבע רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפנייהם מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים עכ"ל.

כ"א ו'. וישלח ה' בעם את הנחשים

השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל.

הנה הרפואה לזה החטא היה ע"י תפלתו של משה אחר שהודו ע"ז שחטאו, והיה ע"י נחש הנחשת כדלהלן מקראות ז' –ט' יעו"ש, אמנם יל"ה למה כאן לא שלח משה את אלעזר עם קטורת לעצור המגפה, כמו ששלח משה את אהרן לעיל קרח י"ז י"א יעו"ש, ושמו י"ל דנהי נמי שקטורת עוצר המגפה מ"מ אולי צריך לזה דוקא דרגתו של אהרן, והרי איתא בזוה"ק (חוקת קפ"ג ע"א) דאלעזר היה קטן מאהרן בדרגתו והראיה שהענני כבוד חזרו בזכותו דמשה ולא בזכותו דאלעזר יעו"ש ולכן לא שלח משה את אלעזר עם קטורת, אבל יש לדחות תי' זה משום הא דפרש"י לעיל קרח י"ז י"ג וז"ל דבר אחר למה בקטורת לפי שהיו ישראל מליזים ומרגנים אחר הקטורת לומר סם המות הוא, על ידו מתו נדב ואביהוא ועל ידו נשרפו חמשים ומאתים איש אמר הקב"ה תראו שעוצר מגפה הוא והחטא הוא הממית עכ"ל וכיון שכן מסתבר דל"ש מי עושה הקטורת אם אהרן אם אלעזר כי סוף סוף הענין להראות שהקטורת עוצר מגפה והחטא הוא ממית,

ולכן י"ל דהנה ארז"ל (תנחומא חוקת י"ז) ויראו כל העדה כי גוע אהרן כיון שירדו משה ואלעזר מן ההר נתקבצו כל הקהל עליהם אמרו להם היכן אהרן אמרו להם מת אמרו להם היאך מלאך המות יכול לפגוע בו אדם שעמד במלה"מ ועצרו דכתיב ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה אם אתם מביאין אותו מוטב ואם לאו נסקל אתכם באותה שעה עמד משה בתפלה אמר רבש"ע הוציאני מן החשד מיד פתח הקב"ה את המערה והראהו להם שנאמר ויראו כל העדה כי גוע אהרן ע"כ (ומהלשון מיד פתח כו' מבואר דהמערה נסתמה אחר שנפטר) ולפ"ז י"ל דשמו לכן לא שלח משה את אלעזר עם קטורת והיינו כדי שלא יהיה בפטירתו דאלעזר ענין כזה שירצו חלילה לסקול, (ועצם דברי המדרש לכאורה קצת צ"ב מה היו מרויחים בזה שהיו מפסידיים גם את אהרן וגם את משה ואלעזר וא"כ מהו ואם לאו נסקל אתכם ובמדרש תהלים שו"ט איתא שכשאמרו (שלח י"ד ד') נתנה ראש ונשובה מצרימה רצו להמליך עליהם את דתן ואבירם במקום משה רבינו ואהרן הכהן ושמו ה"נ זה היה ענינם), ועוד י"ל דהקטורת עוצרת דוקא מה שמלה"מ מוסיף מדיליה אבל על מה שגזר הקב"ה שימותו אין חכמה ואין תבונה כמו שכתב בהוספה ברש"י לעיל י"ז י"א (וע"ש מה שהקשינו ע"ז), ועוד י"ל דהנה כתב בטעמא דקרא למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א וז"ל ויעש משה נחש נחשת יל"ע למה א"ל הקב"ה לעשות נחש ואי משום הא דר"ה (כ"ט א') שיהיו מגביהין פניהן כלפי מעלה יכול להשים דבר אחר על הנס, וי"ל שהענין כמו שפרש"י אצל הקטרת לפי שהיו ישראל מלעזין עליו לומר שהוא ממית הראה להן הקב"ה שהוא מחיה והחטא הוא שממית וה"נ כאן כדי שיכירו שלא הנחש ממית אלא החטא ממית הראה להן הקב"ה שאדרכב הנחש מרפא עכ"ל ולפ"ז א"ש הא דלא היה כאן הסרת המגפה ע"י הקטורת והיינו משום שהיה ענין מיוחד כאן בנחש שירפא דוקא וכנ"ל, וק"ל.

עוד יל"ה אמאי אחר שמתו עם רב מישראל לא נמנו, ומאי שנא ממה דפרש"י לעיל (במדבר א' א') וז"ל וידבר במדבר סיני באחד לחדש וגו' מתוך חיבתו לפניו מונה אותם כל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים כשבא להשרות שכינתו עליהם בתוכם מנאם באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם עכ"ל, וא"כ למה לא מנאם גם כאן לידע מנין הנותרים, ואולי י"ל בדוחק דזהו דכתיב וימת עם רב מישראל, והיינו דעכ"פ איזהו מנין כתוב כאן וכמה הוא המנין של עם רב צ"ב, וכעין זה מצינו לעיל (קרח י"ז י"ד) גבי המגפה דכתיב ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות וגו'

והיינו שנחשב לבד כמה היו וכמה נשארו אחר שמתו מנין זה, ויש להוכיח דעכ"פ איזהו מנין כתוב כאן, דהנה איתא בתרגום יונתן ב"ע הכא, וימתו אוכלוסין סגיאין מישראל, ואמר' (ברכות נ"ח א') תנא אין אוכלוסיא פחותא מששים רבוא, והכא ודאי א"א לומר שמתו מאה ועשרים רבוא (דמיעוט רבים שנים שהרי בת"י קאמר אוכלוסין ל' רבים), מיהו עכ"פ חזינן דאוכלוסיא והיינו עם רב, ה"ז איזה מנין מסוים.

כ"א ז'. ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם. הנה לעיל כתיב (מקרא ה') וידבר העם באלקים ובמשה וגו' ופרש"י וז"ל באלקים ובמשה השוו עבד לקונו עכ"ל, ויתכן לפי"ז לפרש הכא ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך פי' במה שהשוונו עבד לקונו, דאל"כ הכא ג"כ השוו עבד לקונו במה שאמרו בה' ובך.

כ"א י"ד. על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה ואת הנחלים ארנון. עיין מש"כ בספרנו אבני אהרן עמ"ס אבות פ"ה מ"כ ד"ה כל מחלוקת שהיא לש"ש פיסקא עוד אפשר לפרש כו' יעו"ש.

כ"א ט"ז. ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסף את העם ואתנה להם מים. יש לדקדק דאילו לעיל כתיב "הסלע" והכא כתיב "הבאר", והיינו דכתיב לעיל (כ' ח') קח את המטה וגו' ודברתם אל "הסלע" לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן "הסלע" וגו', ולהלן שם (מקרא י') כתיב ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני "הסלע" ויאמר להם שמעו נא המורים המן "הסלע" הזה נוציא לכם מים, ולהלן שם (מקרא י"א) כתיב וירם משה את ידו ויך את "הסלע" במטהו פעמים וגו', והעירוני ליישב דכל זמן שלא הוציא מים נקרא סלע ואחר שהוציא מים נקרא באר וכן כתיב (תהלים קי"ד) ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים, ועיין רש"י תענית ט' א' ד"ה בארה, שכתב וז"ל בארה של מרים סלע וזבין ממנו מים והיה מתגלגל והולך עם ישראל והוא הסלע שבו הכה משה שלא היה רוצה להזיל מימיו בשבילו לפי שמתה מרים עכ"ל, ומבואר דכשפסק הבאר כשנפטרה מרים חזר לקרות סלע ואחר שהוציא שוב מים בזכות משה ואהרן (וע"י שניהם הקהילו וכן ע"י שהכה משה) נקרא שוב באר. (ומש"כ רש"י בתענית כ"כ רש"י לעיל כ' י' - י"א יעו"ש, ועיין מש"כ בספר אבני אהרן עמ"ס אבות פ"ה מ"ח ד"ה פי הבאר).

עוד יל"ה דלכאורה היה צריך הכתוב לומר, אשר אמר ה' למשה אספו את העם לשון רבים, וכדכתיב (שם ח') קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך וגו' וחזינן דה' אמר למשה שיקהיל את העד היחד עם אהרן, וכן עשו כדכתיב (שם י') ויקהלו משה ואהרן וגו', וא"כ למה לא כתיב אספו ל' רבים, ואין ליישב דכונת הכתוב הכא להא דכתיב בפ' בשלח דאיירי התם במשה לחוד ולהכי כתיב הכא אספו ל' יחיד דכתיב התם (בשלח י"ז ה' - ו') ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטך וגו' והכית בצור וגו' ויעש כן משה לעיני זקני ישראל, והטעם שאין ליישב כן, משום דהכא כתיב אשר אמר ה' למשה אספו את "העם" ואילו התם בפ' בשלח אספו רק את זקני ישראל כמבואר בכתובים שם, וי"ל דמ"מ משה היה העיקר כדמצינו פעמים רבות כן.

כ"א י"ז. אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה. יל"ה למה לא הוזכר משה בזאת השירה, ופרש"י להלן (מקרא כ') וז"ל במחקק כו' ולמה לא נזכר משה בשירה זו לפי שלקה ע"י הבאר וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקב"ה משל למלך שהיו מזמינין אותו לסעודה אמר אם אוהבי שם אני שם ואם לאו איני הולך עכ"ל, והנה נתבאר הטעם למה לא הוזכר משה, אמנם יש לדעת אם משה גם אמרה או כלל לא אמרה, וי"ל דלפי מה דפרש"י באר חפרוה שרים היינו משה ואהרן (ועיין באוה"ח הק' דבאר חפרוה שרים היינו אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, כרוה נדיבי העם היינו משה רבינו וכ"ה בתרגום יונתן ב"ע יעו"ש) ניחא אם נימא דבאמת משה לא אמרה דניחא טפי אם נימא שלא אמר כן על עצמו, ועוד י"ל דהנה תנן (סוטה כ"ז ב') בו ביום דרש ר"ע אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר שאין ת"ל לאמר ומה ת"ל לאמר מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה כקורין את ההלל לכך נאמר לאמר כו' ע"כ, ולפי"ז י"ל דהכא דלא כתיב לאמר לא היו כקוראין את ההלל ולכן לא אמר הכתוב את משה בנפרד אלא כללו עם כל ישראל, והיינו דבאמת אמרה.

(ועדיין צ"ב איך כל ישראל ידעו לומר השירה מילה במילה בלא שלמדוה קודם ובשלמא שירת הים ניחא (לר"ע) דלהכי אמר משה השירה ובנ"י ענו אחריו אבל הכא מנין להם לדעת השירה, והא דארוז"ל (מדרש שמואל פ"ב) אמר רב שמואל כמה יגע בן עמרם עד שלא למד לויים שירה כו' וחזינן דהיו צריכים ללמוד לדעת לומר שירה, אולי התם זה קאי דוקא על שירת הלויים ולא על שאר שירות, ועצם דברי המדרש ק"ק (אי נימא דקאי על שירת הלויים) מדאמר' (גיטין ס' א') דאמר רב לוי שמנה פרשיות

נאמרו ביום שהוקם בו המשכן כו' ופרשת לויים כו' ופרש"י וז"ל פרשת לויים הוצרכה לכו ביום שנזקקו לשיר עכ"ל ומשמע דמיד ידעו איך לשיר בלא שהיה צריך ללמד, כי רק עתה נודע להם שצריכים לשיר). **ושוב** נמצא במדרש (תנחומא חוקת כ"א) אז ישיר ישראל מפני מה לא נזכר משה שם מפני שנענש על המים ואין אדם מקלס לספקלטור שלו ולמה שמו של הקב"ה לא נזכר בה משל כו' ע"כ יעו"ש, ולדברי המדרש נמצא דבאמת משה רבינו לא שר זאת השירה כדאמרו ואין אדם "מקלס".

כ"א י"ח. באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה. פרש"י וז"ל במשענתם במטה עכ"ל, כתיב (תהלים כ"ג ד') גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמני, ולמאי דפרש"י הכא נמצא כפילות דהול"ל רק משענתך, ועיין רש"י בתהלים שפירש הכתוב באופן אחר.

כ"א כ"א. וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי לאמר. ארז"ל (במדב"ר חוקת פכ"ז) וישלח ישראל מלאכים זה שאמר הכתוב בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ רעה אמונה ואומר סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו ולא הקפידה התורה לרדוף אחר המצות אלא כי יקרא קן צפור לפניך כי תפגע כי תראה חמור כי תחבוט זיתך כי תבא בכרם ריעך אם באו לידך את מצווה עליהם ולא לרדוף אחריהם אבל השלום בקש שלום במקומך ורדפו במקום אחר וכן עשו ישראל אע"פ שאמר להם הקב"ה החל רש והתגר בו מלחמה רדפו את השלום וישלח ישראל מלאכים אל סיחון נעברה נא ע"כ, וכעין זה מצינו בהא דארז"ל במכילתא (פ' בא) מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה והיינו בהא דאמרו בלשון מצוה הבאה לידך ולא אמרו לרדוף אחר מצוה.

והנה לכאורה צ"ל דזה דוקא בחלק מהמצות או דוקא המצות שהוזכרו במדרש הכא אבל שאר מצות ודאי צריך לרדוף אחריהם דהא תנן (אבות פ"ב מ"א) והוי רץ למצוה קלה כבחמורה ועוד תנן (שם פ"ה מכ"ג) הוי כו' רץ כצבי כו' לעשות רצון אביך שבשמים ובתפילה אמרין ובמצותיך תרדוף נפשי, והעירוני

ליישב דכונת המדרש שאין חיוב להכניס עצמו להיות חייב במצוה (ומשא"כ תורה יש מ"ע של תלמוד תורה בכל עת ולא שייך ענין כזה) אבל בשלום אע"פ שאין חיוב להכניס עצמו להיות חייב במצוה מ"מ רדפהו את השלום מפני המעלות של השלום. וצ"ב באיזה אופן דיבר המדרש שאין לו מצוה של שלום אא"כ יכניס עצמו לחיוב מצות שלום. וקצת יל"ה למה לא אמר כן המדרש לעיל (כ' י"ד) דכתיב שם וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל וגו'.

כ"א כ"ב. אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך נלך עד אשר נעבר בגבולך. יל"ה הפרש דהכא לא המשיכו לומר ואם מימך נשתה כמו שאמרו אצל אדום לעיל כ' י"ט, ועמש"כ לעיל שם דזה דוקא בני"י אמרו ולא משה רבינו, ולפי"ז ניחא.

כ"א ל"ג. ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו אדרעי. ארז"ל (במדב"ר חוקת פל"ב) ואף משה תפש את היראה כנגד אביו (יעקב. עץ יוסף) ולמה נתיירא אמר שמא מעלו ישראל במלחמת סיחון או נתלכלכו בעבירה א"ל הקב"ה אל תירא כולן השלימו בצדק כו' ע"כ, הא דמשה תלוי היה בישראל שדוקא משה היה ירא שמא מעלו ישראל יובן ע"פ הא דא"י שם (פכ"ח) וישלח ישראל כו' הכתובים האלו צריכין זה לזה שמשה הוא ישראל וישראל כן משה ללמדך שראש הדור כל הדור. ועצם הדבר שפחד י"ל שפחד שמא היה במלחמת סיחון כמו שהיה באדום שכיון שנתקרבו לעשו הרשע נפרצו מעשיהם ולכן אהרן נפטר שם דוקא (ולא בזמן שנפטר משה) כדפרש"י לעיל כ' כ"ג יעו"ש.

כ"א ל"ד. ויאמר ה' אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון. יש לדקדק דלכאורה הו"ל אשר ישב ל' עבר. ובאמת בתרגום יונתן ב"ע אי' דהוה יחיב בחשבון, וצ"ב.

בברכה מרובה,
אהרן בהגאון הגדול רבי יעקב הלוי גרנדש שליט"א